

Надія ОРЛОВСЬКА,
методистка НМЦ виховної роботи, позашкільної освіти
та моніторингових досліджень Хмельницького ОІППО
ім. Анатолія Назаренка

Реалізація ідей родоводу – основа гуманістичної спрямованості особистості

Початок ХХІ століття означений складним пошуком нового світорозуміння. Ми є свідками переоцінки цінностей, долання усталених стереотипів, які заважають по-новому подивитись на проблеми становлення людини як суб'єкта життєтворчості, спроможного виробити свій життєвий проєкт, відповідально ставитися до життя, зберігаючи свій генетичний фонд.

Як супротив радянській ідеології асиміляції, насильству над національним генетичним кодом ми зуміли зберегти народну культуру, фольклорні й етнографічні записи, котрі впродовж майже століть фактично приховувались під заангажованими політичною ідеологією «здобутками», просянями кризь цензурне сито.

Сьогодні маємо чудові пам'ятки народної спадщини, української ідентичності, народної культури в педагогіці, фольклорі, етнографії. Думаю, що зберігаючи ці традиції, корисною буде праця одного з духовних пастерів українства Марка Грушевського. У пізнанні багатих джерел народних традицій, історичної спадщини, поетичного світу нашої рідної української мови, особливостей народної педагогіки-головне завдання всіх учасників освітнього процесу.

Вважаю, що кожен педагог у своїй роботі має використовувати багатющий скарб душі нашого народу, освячений його мораллю.

Утвердження української національної та громадянської ідентичності наших вихованців, що надзвичайно важливо для формування здатності протистояти внутрішнім і зовнішнім безпековим загрозам, набуває особливого значення, важливих завдань організаторів виховного процесу в закладах загальної середньої освіти. Що ж суттєво впливає на формування національної свідомості в нашій державі, в нашому регіоні?

В умовах збройної агресії держави-окупанта проти України, тимчасова окупація частини території України, демографічна криза, проблеми у сфері освіти, пов'язані з війною, здійснюють деструктивний вплив на процес єдності в українському суспільстві, виникають суперечності соціокультурного, регіонального характеру. Спостерігаються розбіжності у поглядах на історичне минуле нашого народу, нашої нації, створюється підґрунтя для просування несумісних із незалежністю держави мовних конфліктів, місцевих ідентичностей.

Проаналізуємо причини виникнення цих проблем.

Упродовж років «руський мір» пропагував наратив про

«нерозривну єдність» з Москвою, спільну історію, російську мову, культуру та православну віру.

Ми спостерігаємо, що за час війни показник громадянської ідентичності підвищився, але проблеми існують. Часто вони пов'язані з відсутністю налагодженої взаємодії між органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та їх співпрацею, громадськими організаціями. У спілкуванні з багатьма представниками нашого суспільства я відчула в окремих із них наявність деструктивного впливу імперського, колоніального і комуністичного тоталітарного режимів. Якщо «гортаєте» сторінки фейсбуку, то відшукаєте неабиякі шедеври! Це свідчить про відсутність єдиної державної інформаційно-просвітницької політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, недостатній рівень медіаграмотності наших вихованців в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій, відсутність системного характеру військово-патріотичного виховання, індивідуальної системи виховання, моделі виховання в окремих ЗЗСО.

Нині велика надія на освітян. Я часто повторюю і буду повторювати: «Яке виховання, таке й суспільство, яке суспільство, таке й виховання». Саме освітяни – та категорія, на яку покладається держава, саме вони покликані виховати громадянина-патріота, зберегти українську ідентичність. Зрозуміло, що формування української громадянської ідентичності в закладах загальної середньої освіти необхідно будувати на основі національних цінностей. Педагоги мають сприяти створенню, поширенню та популяризації українського наративу; популяризації історії України, зокрема боротьби українського народу за самовизначення і створення власної держави, видатних особистостей українського державотворення, ветеранів війни, захисників і захисниць України, які полягли в боротьбі за захист незалежності та територіальної цілісності України.

Хочу зацентрувати на спільній роботі педагогів та батьків з утвердження сімейних цінностей української спадщини та активного залучення сім'ї до формування національної та громадянської ідентичності. Не можна забувати, що саме в родинному вихованні пріоритетне значення має народна мудрість. Наслідуючи традиції родоводу, в сім'ях має бути створений родинний календар, який включає важливі дати, віхи життя сім'ї, кожного її члена. Класний керівник має запропонувати своїм вихованцям цікаві форми роботи зі створення

родинного календаря, родинних традицій, дослідження роду свого. Родинне виховання нині потребує підвищення статусу в житті всієї України, охопленої страшною війною.

Саме зараз так прозоро спостерігаються основи людяності, духовності, фундамент особистості. І ми маємо будувати виховний процес, визнаючи істину: батьки-головні вихователі. Вони насамперед відповідають перед власною совістю, народом, державою за виховання дітей. На мою думку, проблему родинного виховання треба вважати найголовнішою не лише в системі освіти, а й усьому ідейно-моральному, культурному житті суспільства. Згадаймо: ще з далеких християнських часів наші предки славили силу і міць, велич і красу свого роду-племени, родини, оспівували їх високі моральні якості в піснях, прислів'ях і приказках – «До свого роду хоч через воду», «Немає краще в світі, як рідня», «Велика родина – рідна Батьківщина». Згадую, як моя бабуся наспівувала мені народну пісеньку (у нас сім'я була велика!):

*У мене батечко-ясний місяченько,
У мене матінка-ясна зіронька,
У мене братик-ясне сонечко,
У мене сестриця-ясна зіздонька.*

Роблю висновок: реалізація в сімейному і шкільному вихованні ідей родоводу закладає міцні основи гуманістичної спрямованості особистості, зберігає особливу українську ментальність, будує фундамент нашого майбутнього.

Наше щоденне освітнє життя нині визначає ще один надзвичайно важливий напрям виховної роботи – військово-патріотичний. Саме педагоги покликані формувати оборонну свідомість та громадянську стійкість, популяризувати військову службу, військову історію. Ми часто дискутуємо щодо функцій класного керівника. Такі дискусії, помітила, нерідко зводяться до непорозуміння. Саме їх святим обов'язком залучення військовослужбовців, ветеранів війни до освітньої діяльності, реалізації проєктів та здійснення заходів у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності; гуртки з проведення Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») з метою здобуття вихованцями первинних загальновійськових і спеціальних компетентностей мають функціонувати в усіх закладах загальної середньої освіти.

У кожному історичному епоху виховується людина, представник того чи іншого народу, носій певної національної, громадянської ідентичності. Згадую видатного В.О. Сухомлинського: «Школа – це колиска народу». Хтось буде мені заперечувати, але я переконана, що основне історичне покликання школи у ці буремні роки – виховувати народ, націю, продовжувати і розвивати національну освіту, культуру, мову. Освітній процес не терпить суб'єктивізму і волюнтаризму, абстрактних концепцій і теорій, відірваних від культурно-історичних, духовно-національних виховних традицій народу, етнічної групи. Оновлення змісту освітнього процесу на народознавчих засадах – ось провідний напрям роботи, від якого залежить збереження нашої ментальності, доля майбутніх поколінь, доля нашої багаторазової країни.

У свідомості наших дітей потрібно закласти поняття «народна культура», відновлювати його первинний

зміст. Нагадаю, що українська народна культура, як і культура будь-якого народу, включає в себе, крім матеріальної, і духовну культуру: народне мистецтво (фольклорне, музичне, танцювальне), народну мораль, національні традиції, звичаї і обряди, народні знання про різні сфери життя (народне землеробство, медицину, метеорологію). Народна культура, як і вся національна культура, відображає цілісний культурно-історичний шлях українського народу, зміст і дух його життя. Маємо допомогти оволодіти учням народною культурою і на цій основі зберегти українську національну та громадянську ідентичність.

Виховання починається із засвоєння дітьми духовних надбань рідного народу – мови, усної народної творчості, всієї спадщини батьків, дідів. Без оволодіння дітьми в сім'ї, дитячому закладі освіти, в закладі загальної середньої освіти культурою народу, пізнання його самобутнього національного обличчя, практичного продовження його культурно-історичних традицій, звичаїв годі й думати про успіх у збереженні громадянської української ментальності.

Саме дитина змалечку освячена молитвою батька і матері, колисковою піснею, жадібно вбираючи духовний навколишній світ, культуру взаємин батьків, стає посланцем роду в майбутнє. Бо теперішня людина передає у завтра через своїх дітей, онуків і практиків, це і є древо роду і народу, древо життя. Переконана, що багатший ґрунт народних традицій, рідної мови, культури, основою якої є, безперечно, мова, то ревніше ми дотримуємося моральних засад і заповітів попередніх поколінь, то міцніше і глибше коріння цього древа, то розкішніше буятиме воно силою, красою й пускатиме свіжі пагони. Саме тому численні народи ревно беруть і підтримують творчий спадок попередніх поколінь у мові, звичаях, пісенній, оповідальній і танцювальній культурі, моральних законах.

Кожна культура – це дух і душа етносу, а душа людини – мікрокосмос, складний, неповторний, і завдяки дітям – вічний.

Виховання дитини здавна було усвідомленим обов'язком життя.

«Що посієш, те й пожнеш» – це багате на змістовну семантику прислів'я завжди мислилося передовсім як значуща кредо виховання дитини.

Використані джерела

1. Бех І.Д., Журба К.О., Киричок В.А., Чорна К.І., Назаренко Г.А., Шкільна І.М. система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних змін (навчально-методичний посібник). Київ, Педагогічна думка.
2. Бех І.Д. Інтерв'ю «Якби наш етнос мав такі єдині цінності, як патріотизм, толерантність, територія України не ділилася на Схід-Захід. Директор школи. Шкільний світ.
3. Програма «Нова українська школа у поступі до цінностей»: Київ, 2018 – 40 ст.
4. Ціннісні орієнтири сучасної української школи. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2019.